REGISTERED No. B 3434

जाहिरातींचे दर.
खालील पत्त्यावर चौकशी करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणें ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २ | पुणें, बुधवार, तारीख ९, सप्टेंबर १९३६. | अंक ७

आयुर्वेद रसशाळा पुणें, लि.

पत्ता : डेक्कन जिमखाना, पुणें ४

यांचीं शास्त्रोक्त, खात्रीलायक व गुणकारी औषधें

च्यवनप्राश पौष्टिक व शक्तिवर्धक	२० तो.	१ रु.
वज्रदंती दंतमंजन	बा. किं.	४ आणे
केशवर्धन तेल	१० तो.	१५ आणे
एरंडपाक मलावरोध घालविणारा	१० तो.	६ आणे
हेमगर्भ मात्रा सर्व वात कफरोगहर	मात्रा	५ रु.
सुवर्णराजवंगेश्वर धातुवर्धक	१ तो.	५ रु.
वाळा सरबत उन्हाळ्यांत थंड पेय	१ पौं.	१२ आणे
त्रिभुवनकीर्ति सर्व ज्वरांवर	१ तो.	१२ आणे

याशिवाय प्रवाळ, मौक्तिक इ. भस्में, सर्व तऱ्हेचीं आसवें, अरिष्टें, मात्रा, गुटिका, अवलेह वगैरे मागवून एकवार अनुभव घ्या. कॅटलॉग मागवा.

ठिकठिकाणीं एजन्सी देणें आहेत. एजन्सी घेऊं इच्छिणारांनीं नियम मागवावे.

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS
AND
DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, केंस गळणें व टक्कल ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents

Fergusson College Road, Poona No. 4

(1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.

(2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.

(3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.

(4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

WANTED Arts Graduates & Medical Practitioners to push up Rural Uplift & Medical Relief Movement in furtherance of Insurance Benefit Plans throughout district places in the Presidency. Adequate remuneration to capable workers.

Apply with particulars to :—

Head Office :—
99, LAXMI ROAD,
POONA.

General Manager,
THE DAWN OF INDIA
LIFE INS. Co., LTD.

The House for Quality goods at most reasonable prices.

K. M. BELSARE & Co.,

PLAIN & DECORATIVE FURNITURE
FOR
Home, School, College, Office etc. in
WOOD & IRON
Sadashiv, POONA 2

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट गरजा लक्षांत घेऊन हें मॉडेल बनविलें आहे.

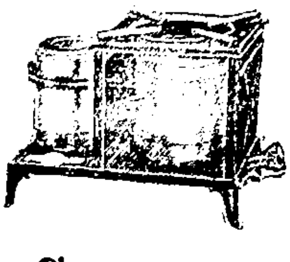

किंमत माफक.

पंप नाहीं ! पिन् नाहीं ! ! आवाज नाहीं ! ! !

ज्युनियर प्रभाकर

सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्सः–ओगले ग्लास वर्क्स., लि.

ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणें स्टॉकिस्ट्सः–

१ केळकर ब्रदर्स, बुधवार चौक.

२ म. इं. को. ऑ. एजन्सी, लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

बँकांस सुट्टी

शुक्रवार, ता. ११ सप्टेंबर रोजीं ‘ खोरदाद साल ’ ह्या पार्शी सणानिमित्त बँका बंद रहातील.

नव्या बादशहांचीं तिकिटें

आठवे एडवर्ड बादशहा यांचा मुखवटा धारण करणारीं तिकिटें ग्रेट ब्रिटनमध्यें पोस्टांतून मिळूं लागलीं आहेत. विक्रीच्या पहिल्याच दिवशीं एकूण तीन कोटि तिकिटें खपलीं. रोजच्या विक्रीची सरासरी दोन कोटि आहे.

हिंदी एक्सचेंज बँकेच्या व्यवहारास सुरवात झाली

सेंट्रल एक्सचेंज बँक ऑफ इंडिया ह्या हिंदी संस्थेचें उद्घाटन लंडन येथें काल (ता. ८ रोजीं) होऊन आजपासून तिचें काम सुरू होणार आहे.

मुंबई इलाख्यांतील १९३४-३५ मधील औद्योगिक परिस्थिति

१९३४–३५ मध्यें अहमदाबाद येथें कापडाच्या पांच नवीन गिरण्या स्थापन झाल्या व मुंबई उपनगर जिल्ह्यांत दोन आगपेट्यांचे कारखाने निघाले. सोलापूर येथील कापडाच्या गिरण्यांस इतर गिरण्यांची स्पर्धा जाचक होत आहे. व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांचे संबंधांत इतर बाबतींमध्यें विशेष फरक झाला नाहीं, असें मुंबई सरकारच्या अहवालांत नमूद आहे.

अहमदाबाद येथील गिरणी बंद होणार

अहमदाबाद येथील लक्ष्मी कॉटन मिल ता. १ ऑक्टोबरपासून बंद ठेवण्यांत येणार आहे असें म्हणतात. मालाचा उठाव होत नसल्यानें कापड पडून रहातें, त्याचा हा परिणाम आहे. वरील गिरणींत १,२०० कामगार आहेत, ते आतां बेकार होणार ! दुष्काळांत तेरावा महिना.

अमेरिकन मोटारगाड्यांचें उत्पादन

गेल्या जुलै महिन्यांत अमेरिकन मोटार गाड्यांचें एकूण उत्पादन (फोर्ड गाड्या वगळून) ३ लक्ष, ३९ हजार नग इतकें झालें. १९३५ जुलैच्या मानानें हा आकडा ३५ टक्क्यांनीं अधिक होता.

पोलादाच्या धंद्याची चलती

सध्या ग्रेट ब्रिटनमध्यें लोखंड व पोलाद ह्यांचें उत्पादन झपाट्यानें वाढत असून तो धंदा चांगला तेजींत आहे. चालू सालच्या पहिल्या सात महिन्यांतलें ब्रिटिश पोलादाचें उत्पादन गेल्या वर्षाच्या तत्सम आकड्याच्या मानानें २० टक्के ज्यास्त झालें आहे.

वेस्ट एण्ड थिएटर

पुणें येथील वेस्ट एन्ड थिएटराची इमारत सुधारून वाढविण्यांत आली असून ता. ४ रोजीं तेथें चित्रपट दाखविण्यास पुनः सुरवात झाली.

आठ आणे दरानें ट्रेझरी बिलांची विक्री

ता. १ सप्टेंबर रोजीं रिझर्व्ह बँकेनें स्वीकारलेल्या दोन कोटि रुपयांच्या ट्रेझरी बिलांवर सरासरी व्याजाचा दर द. द. शे. आठ आणे पडला.

सहा अब्जांची तूट

चालू वर्षअखेर अमेरिकन बजेटांत सुमारें सहा अब्ज रुपयांची तूट येईल, असा प्रेसिडेंट रुझवेल्ट ह्यांचा अंदाज आहे.

इटालियन कामगारांच्या पगारांत वाढ

इटलीमधील सुमारें ८० हजार कामगारांच्या वेतनांत सात ते दहा टक्के वाढ करण्यांत आली आहे.

मुंबई इलाख्यांतील सरकारी साऱ्याची वसुली

गेल्या वर्षीं, माफी व तहकुबी सोडून बाकीचा सारा जवळ जवळ शंभर टक्के वसूल झाला, असें सरकारी अहवालांत म्हटलें आहे.

सोडा ॲशचें हिंदुस्थानांत उत्पादन

काच तयार करण्यासाठी लागणाऱ्या सोडा ॲशचें हिंदुस्थानांत उत्पादन करण्याचे इंपीरियल केमिकल इंडस्ट्रीज (इंडिया) लि. ह्या कंपनीचे प्रयत्न चालू आहेत.तज्ञांच्या मतें सोडा ॲशच्या उत्पादनास हिंदुस्थानांत अनुकूलता असल्याचें समजतें.

‘ क्वीन मेरी ’ बोटीनें रेकॉर्ड मोडलें

युरोप ते अमेरिका हा प्रवास कमी वेळांत परंतु आरामशीर रीतीनें करण्यांत फ्रान्स देशाच्या ‘ नॉर्मंडी ’ नांवाच्या आगबोटीनें पहिला नंबर मिळविला होता. ग्रेट ब्रिटनच्या ‘ क्वीन मेरी ’ आगबोटीनें त्याच्या पुढें जाण्याचा यत्न केला व तो यशस्वी होऊन ह्या ब्रिटिश आगबोटीनें आतां जगांत पहिल्या प्रतीचें स्थान पटकावलें आहे. सदरहू बोटीस अटलँटिक महासागर पश्चिमेकडून पूर्वेकडे ओलांडण्यास ‘ नॉर्मंडी ’ पेक्षां २ तास व ३१ मिनिटें कमी, म्हणजे एकूण ३ दिवस २३ तास व ५७ मिनिटें लागलीं. ‘ क्वीन मेरी ’ ही बोट कुनार्ड व्हाइट स्टार कंपनीच्या मालकीची आहे.

कापडाच्या गिरण्यांस मंदीची झळ

मुंबई शहरामधील कापडाच्या गिरण्यांतील रात्रपाळींचें प्रमाण गेल्या मे महिन्याच्या मानानें आतां तिसऱ्या हिश्शानें कमी झालें आहे व त्यामुळें उत्पादनांत शेकडा १० इतकी घट पडली आहे. अहमदाबाद येथील गिरण्यांसहि मंदीनें ग्रासलें आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ४४२
२ मंदीचें तेजीमध्यें संक्रमण ४४३
३ प्रजा व प्रदेश ह्यांची राष्ट्रांमधली वांटणी ... ४४४
४ स्फुट विचार ... ४४५
टारिफ बोर्डासंबंधीं सरकारचें आश्वासन—जागतिक शांतता परिषद्—सार्वजनिक हित आणि अधिकाऱ्यांचा वैयक्तिक फायदा—पालघर येथें ग्रामसुधारणा—गुरांच्या चाऱ्याचीं पिकें व पाणी—विमा कायद्यांत दुरुस्ती—चहा कसा तयार करावा ? ऑलिंपिक
पृष्ठ
५ असेंब्लींत आर्थिक प्रश्नांवर प्रकाश ... ४४६
६ मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळ ... ४४७
७ ब्रिटिश सहकारी चळवळीचे नेते काय म्हणतात! ४४७
८ प्रो. काळे ह्यांचें ग्रामसुधारणेवर भाषण ... ४४८
९ दसपुती स्त्रियांची चढाओढ ... ४४८
१० सहकारी बँकांचे व सोसायट्यांचे अहवाल ४४९
११ निवडक बाजारभाव ४५०

अर्थ

बुधवार, ता. ९ सप्टेंबर, १९३६

मंदीचें तेजीमध्यें संक्रमण

सावधगिरीची सूचना

सध्या हिंदुस्थानांत नवीन औद्योगिक व व्यापारी मंडळ्यांच्या स्थापनेनें जोराची उचल घेतली आहे. आर्थिक मंदी दूर होऊन तिचें चलतीमध्यें संक्रमण होत असतां असा प्रकार नेहमी घडत असतो आणि भावी भयसूचना देण्याची योग्य वेळहि हीच असते. मंदीचें रूपांतर तेजींत होणें ही स्वाभाविकपणानें घडणारी गोष्ट असून जनतेच्या आर्थिक सुधारणेच्या दृष्टीनें तिचें स्वागत करावें लागतें. मंदीच्या काळांत विपुल झालेलें भांडवल तेजीच्या अपेक्षेनें नवीन औद्योगिक व व्यापारी उपक्रमांत घालण्याची प्रवृत्ति उत्तेजनार्ह असली तरी ह्या कामीं घिसाडघाई, अदूरदृष्टि किंवा भरमसाटपणा ह्यांस थारा मिळूं नये अशी इशारत देणें जरूर होतें. तेजीची लाट उसळत असतांना तिच्याबरोबर वाहून गेल्याचे दुष्परिणाम मागें काय घडून आले ह्याची विस्मृति होते. तेव्हां, लोकांनीं मनाचा समतोलपणा राखूनच औद्योगिक प्रगतीच्या योजनांस उत्तेजन द्यावें असा सल्ला वेळींच देणें अगत्याचें ठरतें. आपला पैसा पुरून किंवा बिनकिफाइतशारपणानें पडून राहूं देण्याची संवय एका बाजूस आणि दुसऱ्या बाजस, व्यावहारिक व सुरक्षितपणाच्या विचारांस महत्त्व न देतां भपकेदार पण भरीवपणांचा गुण नसलेल्या धंदेयोजना दामटून त्यांचा पुरस्कार करणें ह्या दोन परस्पर-विरुद्ध टोंकांचा मध्यबिंदु काढणें अवघड असलें तरी अशक्य नसतें हें येथें सांगितलें पाहिजे. कलकत्त्याच्या "इंडियन फिनॅन्स" ह्या पत्रानें सदरहु बाबतींत इशारत दिली आहे, ती कालोचित आहे. एक नवीन कंपनी निघण्याच्या बेतांत आहे अशा नुसत्या बातमीबरोबर तिच्या भागांत पैसे घालण्यासाठी अर्ज करणारांची नुकतीच झुंबड झाली, तिचा दाखला देऊन त्या पत्रानें लोकांस जागें केलें आहे.

त्या पत्राच्या लिखाणाच्या नेहमीचा रोख हिंदी उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांची बढती व्हावी असा असल्यानें त्यानें जनतेस दिलेल्या सूचना विचार करण्यास योग्य आहेत, ह्यांत शंका घेण्याचें कारण नाहीं. औद्योगिक प्रगतीस सहाय देणें हें प्रत्येक नागरिकाचें कर्तव्य आहे. विशेषतः आर्थिक मंदीनें त्रस्त झालेल्या समाजांत चैतन्य उत्पन्न करण्याचे प्रयत्न होत असतां त्यांस हातभार लावणें हें आवश्यक असून त्यांत व्यक्तिहित व सामुदायिक उन्नति साधण्याची सर्वांस संधि मिळते. हिंदुस्थानासारख्या दरिद्री देशांत व महाराष्ट्रासारख्या मागसलेल्या भागांत तर असल्या प्रयत्नांचें व सहकार्याचें महत्त्व विशेष आहे. नवीन कंपनीसंबंधानें ज्या विशिष्ट बाबतींत चौकशी व खात्री करून घेणें जरूर असतें, त्यांची "इंडियन फिनॅन्स"नें जंत्री दिली आहे, तिचा सारांश वाचकांस मार्गदर्शक होण्यासारखा असल्यानें तो आम्हीं येथें सादर करीत आहों. पैसे गुंतवूं पहाणारानें नवीन कंपनीचे मॅनेजिंग एजंट्स कोण आहेत व त्यांची लायकी, सचोटी व विश्वसनीयता किती आहे ह्याची नीट चौकशी करावी. कंपनीचा उद्देश, कार्याचें क्षेत्र व यशस्वीपणाची शक्यता ह्यांचा बारकाईनें त्यानें विचार करावा. मॅनेजिंग एजंट्सना मिळावयाचा मेहनताना, सवलती व नफ्याचा भाग ह्या बाबी योग्य आहेत किंवा वाजवीपेक्षां ज्यास्त आहेत हें त्यानें पहावें. डायरेक्टर्स स्वतंत्र मताचे गृहस्थ आहेत का नामधारी चालक आहेत आणि त्यांची निवडणूक भागीदारांच्या इच्छेप्रमाणें होण्याची नियमांत तरतूद आहे किंवा नाहीं ह्याविषयीं पूर्ण माहिती करून घ्यावी. कंपनीस पुरेसें भांडवल मिळेल अशी व्यवस्था आहे कीं नाहीं अथवा भांडवलाच्या अभावामुळें तिचें अडेल हेंहि पैसा गुंतवणारानें पहाणें आवश्यक आहे.

अलीकडे निघालेल्या कंपन्यांपैकीं शेकडा नव्वदांची परिस्थिति, विचारांत घ्यावयाच्या वरील गोष्टींच्या संबंधांत समाधानकारक आहे असें "इंडियन फिनॅन्स" मधल्या अनुभवी व माहितगार लेखकानें म्हटलें आहे, ही आनंदाची गोष्ट आहे. मागें एकदां कंपन्या बुडाल्या किंवा कित्येकांची अवस्था आज असावी तशी नाहीं, एवढ्याच कारणानें नवीन निघणाऱ्या औद्योगिक योजनांच्याकडे पहावयाचें सुद्धां नाहा, ही वृत्ति अर्थातच त्याज्य गणली पाहिजे. उलट, प्रत्येक योजनेची काळजीपूर्वक छाननी करून आपला शिलकी पैसा नवीन धंद्यांत घालण्याची सार्वत्रिक प्रवृत्ति असण अत्यंत आवश्यक आहे. सध्या मंदीची रात्र संपून चलतीचा दिवस उगवत आहे आणि नव्या मंडळ्यांस कदाचित ऊत येण्याचा भाति आहे. तीस अनुलक्षून लोकांनीं विचारानें वागाव असा सल्ला दण उचित आहे. नवीन धंदे काढणारांनींहि हें लक्षांत वागवावें कीं चुकीचें, घाईचें व भरमसाटपणाचें प्रायश्चित्त वाइटाबरोबर चांगल्या योजनांसहि भोगावें लागून त्याचा दुष्परिणाम समाजाच्या एकंदर औद्योगिक प्रगतीवर व आर्थिक भवितव्यावर होत असतो. आकाश निरभ्र व स्वच्छ असतांनाच भावी वादळाबद्दलचा इषारा देणें व घेणें श्रेयस्कर असतें. केवळ दुसऱ्याच्या अनुकूल-प्रतिकूल अभिप्रायावर किंवा बाजारी गप्पांवर विसंबून न रहातां पैसे गुंतवणारांनीं स्वतः माहिती मिळवून आपलें मत बनवावें आणि विश्वसनीय, निःपक्षपाती व माहीतगार तज्ज्ञांचा सल्ला घेऊन देशाच्या आर्थिक उन्नतीस हातभार लावावा व त्यांत स्वार्थहि साधावा. स्वार्थ आणि राष्ट्रार्थ ह्यांचा मेळ घालून वर्तन करण्यांत शहाणपणाचें नागरिकत्व आहे.

प्रजा व प्रदेश ह्यांची राष्ट्रांमधली वांटणी

भोंवतालचा व दूरदूरचा प्रदेश पादाक्रांत करून तो आपल्या सत्तेखाली आणण्याची महत्त्वाकांक्षा राजेलोकांत प्राचीन काळापासून असलेली इतिहासावरून दिसते. इतर राजांस जिंकून स्वतः सार्वभौम बनण्याचा त्यांच्यापैकीं अनेकांचा यत्न प्रसिद्ध आहे. युरोपांत अलेक्झांडर, सीझर व नेपोलियन आणि हिंदुस्थानांत रामायण-महाभारतकाळापासून अगदी अलीकडच्या युगांतरांत अनेक सार्वभौम राजे व बादशहा होऊन गेले आहेत. सार्वभौमत्वाच्या ऐश्वर्याची लालसा हेंच वरील सम्राटांच्या दिग्विजयविषयक प्रयत्नांचें मुख्य प्रेरक कारण होतें, तरी ह्या विजयापासून होणारे सांपत्तिक फायदे मुळींच विचारांत घेण्यासारखे नव्हते असें म्हणतां यावयाचें नाहीं. लहान-सहान राजेंहि मोठ्यांचें अनुकरण मर्यादित कक्षेंत करत आले असून राज्य व प्रजा ह्यांच्या विस्ताराबरोबर त्यांच्या आर्थिक सामुग्रींतही भर पडलेली आहे. राज्याचा विस्तार व संपत्तींत भर हीं नियमानें एकत्र झालीं आहेत असें मात्र दिसत नाहीं आणि कित्येकांनीं राज्यमोहास बळी पडून स्वतःचें व प्रजेचें अनहित पदरांत घेतल्याचे दाखले सांपडतील. वरील तऱ्हेच्या राज्यतृष्णेपासून आधुनिक राष्ट्रांतले सत्ताधारी अलिप्त नाहींत हें, गेलें महायुद्ध व इटलीनें अबिसिनियाचा केलेला अपहार ह्यांवरून स्पष्टच होत आहे. रानटी हवसाणांत आधुनिक सुधारणा प्रस्थापित करणें हा ॲबिसिनिया पादाक्रांत करण्यांत आपला मुख्य हेतु आहे असें इटलीनें सांगितलें असलें तरीं राजकीय व आर्थिक महत्त्वाकांक्षेचीच प्रेरणा मुसोलिनीच्या धोरणांत विशेष जागरूक आहे ह्याविषयीं कोणासच शंका नाहीं. महायुद्धाच्या शेवटीं झालेल्या तहाअन्वयें आपल्या आफ्रिकेंतल्या वसाहती जेत्या राष्ट्रांनीं आपणांपासून हिरावून घेतल्या, त्या स्वतःस परत मिळणें जरूर आहे अशी मागणी जर्मनी जोरानें पुढें मांडीत आहे. आपल्या लोकांच्या आर्थिक जीवनास वसाहती अगत्याच्या आहेत हा विशेष महत्त्वाचा मुद्दा जर्मनीच्या मागणीच्या मुळाशीं आहे.

प्रमुख राष्ट्रांच्या ताब्यांतील किंवा हुकमतीखालील वसाहती आज सर्व खंडांमध्यें लांबलचक पसरल्या आहेत. त्यांतली संपत्तीचीं नैसर्गिक साधनें व मालाच्या खपास जरूर असलेल्या बाजारपेठा ह्यांचा खराखुरा उपयोग त्यांवर सत्ता चालवणाऱ्या राष्ट्रांस कितीसा होतो? संकुचित प्रदेशांत वाढती प्रजा ज्यांस जगवावी लागते अशा राष्ट्रांस नवीन मुलूख ताब्यांत येणें आवश्यक आहे काय? आणि संपत्तीच्या साधनांची वांटणी समतेनें होण्यास आजच्या वसाहतींच्या व्यवस्थेंत कांहीं फेरफार करणें इष्ट व शक्य आहे काय? हे प्रश्न अलीकडे चर्चेचे विषय झाले आहेत. राष्ट्रांतील प्रजेच्या योगक्षेमाचा विचार कर्तव्य असतां त्यांच्या हुकमतीखालील प्रदेशाची नुसती लांबी रुंदी पाहून चालणार नाहीं, हें उघड आहे. निसर्गाची अनुकूलता सर्वत्र सारखी नसते, तथापि लोकसंख्या आणि जीवनसामुग्री ह्यांच्या परस्पर-प्रमाणाचें बाबतींत राष्ट्राराष्ट्रांत मोठी विषमता आज दृष्टोत्पत्तीस येते, ह्यांत शंका नाहीं. प्रदेशाच्या फेरवांटणीचा विचार होणें आवश्यक आहे असें कांहीं मुत्सद्यांस वाटत असलें तरी तें व्यवहार्य व जरूरहि नाहीं असा अनेकांचा अभिप्राय आहे. हा प्रश्न आंतरराष्ट्रीय आर्थिक समता व न्याय ह्या विषयींचाच केवळ नसून राजकीय व राष्ट्रीय सत्तेची कल्पना त्याच्याशीं निगडित झालेली आहे. ह्यामुळें त्याची चर्चा समतोलपणानें व निर्विकार मनानें होणें कठिण होऊन बसलें आहे. राष्ट्रीय सत्तेखालील प्रदेश व लोकसंख्या ह्यांची वांटणी जगांतील प्रमुख राष्ट्रांमध्यें कशी झाली आहे, हें दर्शवणारे आकडे, मि. क्लार्क ह्या अमेरिकन ग्रंथकारानें प्रस्तुत विषयासंबंधानें लिहिलेल्या पुस्तकांत जुळवले आहेत, ते खाली दिले आहेतः—

लोकसंख्या व भूपृष्ठ ह्यांची वांटणी

जगांतील एकूण लोकसंख्या व भूपृष्ठ ह्यांची हिस्सेरसी प्रमुख राष्ट्रांमध्यें कशी झाली आहे हें खालील तक्त्यावरून दिसून येईल—

	लोकसंख्या एकूण लोकसंख्येपैकीं किती टक्के	क्षेत्रफळ एकूण भूपृष्ठापैकीं किती टक्के
ग्रेट ब्रिटन ...	...२४·४	२३·९
रशिया ...	... ८·२	१६·०
फ्रान्स ...	... ५·३	९·३
अमेरिका ...	... ६·९	७·३
इटली ...	... २·२	२·१
हॉलंड ...	... ३·५	१·६
बेल्जम ...	... १·१	१·९
इतर पाश्चात्य राष्ट्रें	...१७·८	२२·५
चीन ...	...२०·३	६·९
जपान ...	... ६·२	१·५
इतर पाश्चात्येतर राष्ट्रें...	... ४·१	७·०
	१००·०	१००·०

मूषक–चलन

मुंबईच्या एका भागांत मूषक–चलन चालू असल्याची हकीकत 'टिटबिट्स' पत्रानें दिली आहे. कर भरणारांस आपलें देणें नाण्यांच्या ऐवजीं उंदरांच्या स्वरूपांत देण्याची मुभा तेथें आहे असें त्याचें म्हणणें आहे. हें मूषक–चलन सुरू झाल्यापासून हजारो उंदीर कराच्या वसुलींत दाखल झाले असल्याचेंहि त्यानें सांगितलें आहे. प्लेगच्या प्रतिबंधासाठी काढलेल्या मूषकांवरच्या मोहिमेंत मूषक धरून आणणारांस मिळणाऱ्या मोबदल्याचें हें चलनात्मक वर्णन असावें, हें उघड आहे.

दुग्धवस्त्र–परिधान

इटलीचे प्रसिद्ध परराष्ट्रीय वकील, सीनॉर ग्रँडी, ह्यांनीं दुधाचा केलेला पोषाक चढवून नवीन फॅशन चालू केली असल्याची बातमीहि त्या पत्रानें दिली आहे. दुधांतील अवशेषापासून निघणाऱ्या द्रव्याचें उत्तम सूत बनतें व त्याचें सुंदर कापड तयार करतां येतें, त्याची, त्यांचा पोषाक ही जाहिरातच आहे. दुधांतून अल्ब्युमिनॉइड निघतो, त्याचें लॅनिटल बनवतात आणि त्यापासून सूत आणि कापड तयार करतात. इटलीमध्यें हा धंदा एका मोठ्या कारखान्यांत सुरू झाला आहे. आर्थिक बाबतींत पूर्णपणें स्वावलंबी होण्याचे राष्ट्रांचे यत्न चालू आहेत, त्यांचें हें एक नमुनेदार उदाहरण आहे.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळ

—×—

[मुंबई इलाख्याच्या सहकारी खात्याच्या ३० जून १९३५ अखेरच्या वार्षिक अहवालांतून चळवळीसंबंधाचे ताजे आंकडे आम्हीं 'अर्था' मध्यें प्रसिद्ध केलेलेच आहेत. सदरहु अहवाल व त्याचा सारांश आतां अधिकारी रीत्या प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांतील महत्त्वाच्या बाबींचा गोषवारा येथें देत आहों.]

(१) अर्बन सोसायट्यांची हळु हळु व्यवस्थितपणें प्रगति होत आहे; त्याचप्रमाणें शेतकी पतपेढ्याहि सुधारत आहेत. कर्जदारांस दिलेल्या सवलतींमुळें दुःस्थितींतल्या खेड्यांतून चळवळीची लोकप्रियता वाढली आहे. कर्जावरील व्याजाचे दर उतरविले असले तरी सोसायट्यांच्या मजबुतीस धक्का बसलेला नाहीं.

(२) चांगल्या व काटकसरी शेतकऱ्यांस आपल्या पायावर उभें करणें हा जमीन गहाणाच्या बँकांचे मुळाशीं हेतु आहे. तेव्हां, लायक शेतकऱ्यांसच पूर्ण चौकशीअंतीं कर्ज मिळणार हें उघड आहे. शेतकऱ्यांचें एकजात ऋणविमोचन करणें ह्या बँकांचे शक्तीबाहेरचें काम आहे.

(३) सहकारी चळवळीसंबंधीं जनतेंत उत्पन्न झालेल्या वाढत्या उत्साहाचा फायदा घेऊन चळवळीचा फैलाव करण्याची वेळ आली आहे. परंतु पैशाचे अभावीं विशेष कांहीं करतां येणार नाहीं. मध्यवर्ती सरकारकडून आलेली सहकारी प्रचारासाठी खर्चावयाची रकम अत्यंत समयोचित आहे. स्पेशल कमिटीनें सुचविल्याप्रमाणें शेतकी सोसायट्यांच्या देखरेखीची पुनर्रचना केली, तर योग्य मार्गानें चळवळीचा विस्तार होईल.

(४) शेतीचें उत्पादन वाढल्याखेरीज केवळ स्वस्त दरानें पैशाचा पुरवठा करून त्याचा उपयोग होणार नाहीं. तालुका डेव्हलपमेंट असोसिएशन्स व ॲग्रिकल्चरल इंप्लिमेंट सोसायट्या उपयुक्त कार्य करीत आहेत, परंतु शेतीच्या मालाची विक्रीची योजना अद्याप समाधानकारक नाहीं. मेहनती कार्यकर्ते व लायक आणि विश्वसनीय नोकर ह्यांचा अभाव वरील गोष्टीस कारणीभूत आहे.

(५) नागरिकत्वाचे धडे शिकविण्यास सहकारी चळवळीचा अत्यंत उपयोग होतो. जेथें चळवळीचा उत्कृष्ट प्रसार झाला आहे, तेथें ग्रामोद्धाराच्या चळवळीचाहि चांगली प्रगति झालेली आहे. इलाख्यांतील बहुतेक सर्व जिल्ह्यांतील सोसायट्या जातीय व पक्षोपपक्षीय कलहापासून अलिप्त आहेत. कर्नाटकांतील कांहीं जिल्ह्यांत मात्र भांडणाची प्रवृत्ति सोसायट्यांच्या कारभारांत दिसून येत आहे.

(६) चळवळीचा प्रसार करण्यापेक्षां अस्तित्वांत असलेल्या संस्था मजबूत करण्याचें सहकारी खात्याचें धोरण बरेंच यशस्वी झालें आहे. कर्जाची वसुली करण्यासाठी नेमलेल्या खास अधिकाऱ्यांनीं आपलें काम समाधानकारकपणें पार पाडलें आहे. त्यांनीं २६ लक्ष ३७ हजारांची वसुली केली, त्यांपैकीं फक्त १२ लक्ष १३ हजार रुपये एवढीच रकम जमिनी विकून उभारावी लागली.

(७) सवलतीच्या व्याजाचे दराच्या योजनेचा कित्येक सोसायट्यांनीं फायदा घेतला. १९३३-३४ मध्यें ही योजना प्रयोगावस्थेंत होती, ती अहवालाचे सालीं सर्व जिल्ह्यांस लागू करण्यांत आली. सभासदांनीं एकमेकांस कर्जफेडीबद्दल जी निकड लाविली त्यामुळें चळवळीमधील सहकाराचें स्वरूप उत्कटतेनें अनुभवास आलें. ही योजना थोडा फेरफार करून चालू ठेवली आहे.

(८) सध्या ग्रामोद्धार हा अत्यंत महत्त्वाचा विषय झाला आहे. संशोधन व मोठ्या प्रमाणावर भांडवली खर्च ग्रामसुधारणेस अवश्य आहे व तें काम सरकार व ग्रामसुधारणेचें ध्येय बाळगणाऱ्या संस्था ह्यांनींच हातीं घेतलें पाहिजे. ग्रामसुधराईसाठी मदत सर्वच सहकारी संस्थांस करतां येईल. शेतीचीं साधनें पुरविणाऱ्या, पिकांचें रक्षण करणाऱ्या, विक्रीच्या, इत्यादि सोसायट्या शेतकऱ्यांचें आर्थिक जीवन सुधारण्यास हातभार लावतात. बेटर लिव्हिंग व रूरल रीकन्स्ट्रक्शन सोसायट्यांचें तर ग्रामसुधारणा हें अंगीकृत कार्यच होय.

(९) अहवालाचे सालीं हौसिंग सोसायट्या ११ नीं वाढून त्यांची संख्या १०२ झाली व त्यांचें खेळतें भांडवल १ कोटि १६½ लक्ष रुपये झालें. आर्थिक मंदीमुळें मुंबईमधील ६० सोसायट्या अडचणींत सांपडल्या आहेत. भाडेकऱ्यांच्या अभावामुळें उत्पन्न कमी झाल्यामुळें वक्तशीर कर्जफेड होत नाहीं. समृद्धीच्या काळांत घेतलेल्या जमिनीस आतां गिऱ्हाईक मिळण्यास पंचाईत पडत आहे. हौसिंग सोसायट्यांस घरें बांधण्यासाठी सरकारकडून कर्ज मिळणार नाहीं ह्या अटीवरच आतां नव्या सोसायट्या राजिस्टर करण्यांत येतात.

(१०) स्टोअर्स सोसायट्यांची प्रगति विशेष समाधानकारक नसली तरी निरुत्साहकारक खास नाहीं. स्टोअर्सवरील सभासदांच्या निष्ठेचा अभाव, बाजारांतील स्पर्धा इत्यादि कारणांमुळें त्यांच्या प्रगतीस अडथळा येतो. विणकऱ्यांच्या ४६ सोसायट्या कशाबशा तगून आहेत.

(११) अनेकविध व बिकट अडचणींस तोंड देऊन सहकारी चळवळीचें कार्य योग्य मार्गानें चालू आहे ही गोष्ट समाधानकारक आहे. लांब मुदतीच्या कर्जाची वाटणारी वाण भरून काढण्यासाठी जमीन गहाणाच्या बँकांची आवश्यकता कित्येक वर्षें भासत होती. दहा जिल्हा बँका व एक प्रांतिक बँक ह्यांची आतां स्थापना झाली असून त्यांस सुरवातीचीं कांहीं वर्षें सरकारी सहाय मिळणार आहे.

ब्रिटिश सहकारी चळवळीचे नेते काय म्हणतात ?

ब्रिटिश सहकाऱ्यांची वार्षिक परिषद् नुकतीच भरली होती. तिचे अध्यक्ष, मि. रिडल, ह्यांनीं आपल्या चळवळींतल्या गुणदोषांचें विवेचन अत्यंत निर्भीडपणानें केलें. त्यांचे कित्येक महत्त्वाचे उद्गार हिंदुस्थानांतील सहकारी कार्यकर्त्यांस खात्रीनें मननीय वाटण्याजोगे आहेत. मध्यवर्ती प्रातिनिधिक संस्थेस धाब्यावर बसवून स्वतःचें घोडें स्वतंत्रपणानें दामटण्याची प्रवृत्ति कित्येक सहकारी संस्थांत दिसून येते, ती अनिष्ट असल्याचें मि. रिडल ह्यांनीं निक्षून सांगितलें व ते म्हणाले:—" राष्ट्रसंघाच्या पुढें भानगडींचे व गुंतागुंतीचे प्रश्न असतात आणि तो संघ कार्यक्षम रितीनें चालूं शकत नाहीं ह्याचें आपणां सर्वांस नवल वाटतें. आपल्या चळवळींतले हितसंबंध बहुशः स्थानिक महत्त्वाचे असतात, पण त्यांस इतकें महत्त्व प्राप्त होतें कीं, सहकारी संस्थांचा संघ आपणांस स्थापतां येत नाहीं. आपल्या मामुली व्यवहारांत ही शिस्त जशी महत्त्वाची आहे तशीच ती सहकारी चळवळींत आहे. हुकूम धुडकावून लावणारा बडतर्फ होतो; त्याचप्रमाणें मध्यवर्ती परिषदेचे ठराव धाब्यावर बसवणारी सहकारी संस्था शिक्षेस पात्र झाली पाहिजे. कोणत्याहि मोठ्या चळवळीचें उदात्त तत्त्व आणि क्षुद्र मनें ह्यांचा मेळ बसणें अशक्य आहे." सहकारी चळवळींत कार्यकर्ते व सभासद ह्यांची वृत्ति पूर्ण सहकाराची असली पाहिजे. चळवळींत अधिकाराच्या जागांवर असलेल्यांची वृत्ति सहकारी असतेच असें नाहीं.

प्रो. काळे ह्यांचें ग्रामसुधारणेवर भाषण

मुख्य वक्ते ह्या नात्यानें प्रो. काळे यांनीं पालघर ग्रामसुधारणा शिक्षण वर्गाचे उद्घाटन समारंभाचे वेळीं भाषण केलें, त्यांतले महत्त्वाचे मुद्दे खालीं दिले आहेत:—(१) शेतीचा धंदा व शेतकऱ्याचा कर्जबाजारीपणा ह्यांसंबंधाची चर्चा आज दोन पिढ्यांच्यावर चालली असून दुष्काळ कमिशनांपासून ते नऊ वर्षांपूर्वीच्या शेतकी कमिशनपर्यंत त्या बाबतींत अनेक सूचना व शिफारसी करण्यांत आलेल्या आहेत. (२) शेतकऱ्यांचा कायदा, पाटबंधाऱ्यांचीं कामें, सहकारी चळवळ, शेतकी खात्यांचा विस्तार इत्यादि मार्गांनीं कित्येक सुधारणाहि झाल्या आहेत. (३) परंतु शेती सुधारणें व शेतकरी सुधारणें ह्यांत अंतर आहे; आणि आजमितीस शेतीसुधारणेपेक्षां ग्रामोद्धारासच अधिक महत्त्व दिलें जात आहे हें लक्ष्यांत ठेवण्यासारखें आहे. (४) आपली स्थिति असमाधानकारक असून ती सुधारलीच पाहिजे अशी आच स्वत: शेतकऱ्यास वाटल्यावांचून बाहेरून होणारे प्रगतीचे प्रयत्न फलदायी व्हावयाचे नाहींत, ही गोष्ट शेती कमिशननें प्रामुख्यानें प्रतिपादली असून त्यासंबंधांत विधायक कृति करण्याचें महत्त्व त्या कमिशनचे अध्यक्ष सध्या हिंदी व्हाइसरॉय झाल्यानें त्यांस विशेष पटत आहे असें दिसतें. (५) जग झपाट्यानें पुढें जात आहे व शहरांतून नवीन कल्पना, सवयी व जिन्नस खेडेगांवांत चालले आहेत. त्या मानानें शेतकऱ्याची कमाई व त्याचा धंदा ह्यांत सुधारणा होत नाहीं. (६) पुरे उद्योगधंदे व मिळकत नसल्यानें खेडेगांवी जनतेची शारीरिक व मानसिक स्थिती हीन दर्जाची बनली आहे व ती सुधारणें हें मुख्य काम आहे. ह्या दृष्टीनें कुणबी-अडाण्याची व कारू-नारूची जुनी विस्कटलेली खेडेगांवांची घडी नव्यानें बसवली पाहिजे व ग्रामसंघटनेचा अर्थ तरी हाच आहे अशा व्यापक भूमिकेवरच हा प्रश्न सोडवला पाहिजे. (७) दोन-चार वर्षांत उरकण्यासारखें हें काम नाहीं आणि त्यांत सरकार आणि समजूतदार व शिकलेले लोक ह्यांचें सहकार्य सतत चालणें अगत्याचें आहे. (८) रात्रीच्या शाळा वाचनालयें चालवणें, विहिरी खोदून व तलाव नीट करून पाण्याचा पुरवठा करणें, दवाखाने व औषधोपचार ह्यांची तरतूद करणें, नवे रस्ते करणें, झाडें लावणें इत्यादि अनेक बाबींचा उल्लेख नुकताच करण्यांत आला आहे ह्यावरून ग्रामसुधारणेच्या व्यापक स्वरूपाची कल्पना येण्यासारखी आहे. (९) शिक्षण वर्गाच्या कार्यक्रमांत ह्या प्रकारच्या व इतर अनेक प्रश्नांचा अंतर्भाव करण्यांत आला आहे ही समाधानाची गोष्ट आहे. (१०) ग्रामसुधारणेचें कार्य करूं इच्छिणारांनीं वर्गाचा ज्यास्तींत ज्यास्त फायदा करून घेतला पाहिजे. (११) सुशिक्षित व सुस्थितींतील नागरिकांनीं आपापल्या परीनें ग्रामसुधारणेच्या कार्यक्रमास हातभार लावून तें सारखें चालू राहील अशी व्यवस्था केली पाहिजे. (१२) प्रगतीचें ध्येय आणि सहकार्य व संघटन ह्यांचे सहायानें व्यापक भूमिकेवर सतत व्यावहारिक प्रयत्न अशा स्वरूपाचा कार्यक्रम असेल तरच ग्रामसुधारणेचा प्रचंड व अवघड प्रश्न सुटण्याच्या मार्गास लागेल.

ब्रिटिश तज्ञांचें आगमन

इंपीरियल कौन्सिल ऑफ ॲग्रिकल्चरल रिसर्चच्या शास्त्रीय संशोधन-कार्याची पहाणी करण्यासाठी बोलावलेले दोघे ब्रिटिश तज्ञ ४ नोव्हेंबर रोजीं हिंदुस्थानांत दाखल होतील.

दसपुती स्त्रियांची बक्षिसासाठी चढाओढ

टॉरांटो येथील एका बॅरिस्टरानें तेरा लक्ष रुपये बाजूस काढून ठेवले असून आपल्या मृत्यूनंतर दहा वर्षांचे अवधींत जिला ज्यास्तींत जास्त मुलें होतील त्या स्थानिक स्त्रीस सदरहु रकम मिळावी अशी योजना केली असल्यानें त्या बक्षिसाकरितां तिशीं-चाळिशींतल्या चार-पांच स्त्रियांमध्यें स्पर्धा चालली आहे. ह्यांपैकीं तीन स्त्रियांस प्रत्येकीं दहा मुलें झालेलीं असून एकीचीं सर्व अपत्यें जिवंत व दुसऱ्या दोघींचीं नऊ हयात आहेत. न्यूज ऑफ दि वर्ल्ड पत्र म्हणतें कीं एकतीस वर्षांची चौथी स्त्री त्यांच्याशीं चढाओढ करूं पहात आहे. तिला नऊ मुलें आहेत व पुढील महिना अखेर आपणांस जुळीं अपत्यें होतील अशी तिची अपेक्षा आहे. ती खरी ठरल्यास ह्या स्त्रीचा नंबर पहिला लागून ती बक्षिस पटकावील. जुळ्यांच्या सहायानें वरचा नंबर व बक्षिस मिळण्याची इतर स्त्रियांची आशा फलद्रूप झालेली नाहीं.

दौंड–बारामती रेल्वे कंपनी

वरील कंपनीच्या गेल्या आठवड्यांत भरलेल्या साधारण सभेंत ३१ मार्च १९३६ अखेर संपलेल्या सहामाहीकरितां ५ टके दरानें डिव्हिडंड मंजूर करण्यांत आलें. प्राप्तीवरील कर वजा जातां भागीदारांस ४३/४ टक्के दरानें व्याज पडेल.

दौंड–बारामती रेल्वे कंपनीचे 'शापुरजी गोडबोले आणि कंपनी' हे मॅनेजिंग एजंट्स असून दिवाण बहादुर गोडबोले हे अध्यक्ष आहेत. कंपनीचें भरणा झालेलें भांडवल १२१/२ लक्ष रुपये आहे. दौंड–बारामती रेल्वेच्या फाट्याची लांबी २७१/२ मैल आहे.

पाचोरा–जामनेर रेल्वे कंपनी

ह्या कंपनीची व्यवस्था 'शापुरजी गोडबोले आणि कंपनी' कडेच असून दिवाण बहादुर गोडबोले हेच तिचे अध्यक्ष आहेत. तिचें भरणा झालेलें भांडवल १६१/२ लक्ष रुपये आहे आणि तिच्या फाट्याची लांबी ३४३/४ मैल आहे. ३१ मार्च अखेरच्या सहामाहीसाठीं ह्या कंपनीच्या भागीदारांस ५ टक्के (कर वजा जातां ४३/४ टक्के) दरानें डिव्हिडंड वाटण्याचें तिच्या साधारण सभेंत ठरलें.

वार्षिक सभा

ता. (सप्टेंबर.)	वेळ	बँक
१०	८-३०	भसावळ पीपल्स को. बँक, भुसावळ
११	२—०	पुणें जि. को. लँड मॉर्गेज बँक, पुणें
१३	३—०	पूना मर्चंटस को. बँक, पुणें
१३	४—०	म. स. महाराष्ट्र को. बँक, पुणें
१३	५—०	राजवाडे पीपल्स को. बँक, धुळें
१५	२—०	पू. खा. जि. को. लँड मॉर्गेज बँक, जळगांव
१९	४—०	नगर डि. अ. सें. को. बँक, अहमदनगर
२०	१—०	प. खा. स. नो. प. स. मंडळी, धुळें
२०	४—०	नगर डि. अ. सें. को. बँक, अहमदनगर (जादा सर्वसाधारण सभा)
२७	२—०	कॉसमॉस को. अ. बँक, पुणें
२७	३—०	पंढरपूर माध्यंदिन ब्रह्मवृंद को. अर्बन बँक, पंढरपूर

स्फुट विचार

टारिफ बोर्डासंबंधीं सरकारचें आश्वासन

औद्योगिक संरक्षणाचे बाबतींत हिंदुस्थान सरकारास पूर्वी-इतकी आस्था गेल्या दोन-तीन वर्षांत वाटेनाशी झाली आहे अशी कल्पना जनतेमध्यें पसरली असून सध्या टारिफ बोर्ड अस्तित्वांत नसल्यानें तिला पुष्टि मिळाली आहे. टारिफ बोर्डाचें विसर्जन सरकारनें कायमचें केलें नसून त्याच्याकडे चौकशी-साठी सोपवण्यास संरक्षणाबाबतचे प्रश्न नाहींत म्हणूनच केवळ त्याच्या सभासदांच्या नेमणुका केलेल्या नाहींत, ह्या आशयाचें सरकारच्या धोरणाचें समर्थन ह्यापूर्वीच प्रसिद्ध झालें होतें. टारिफ बोर्डाचें अस्तित्व हंगामी स्वरूपाचें प्रथमपासूनच आहे आणि औद्योगिक चौकशीचा प्रसंग लवकरच उपस्थित होणार आहे, तेव्हां त्याचें पुनरुज्जीवन रीतसर होईल ही सरकारची भूमिका आहे. गेल्या आठवड्यांत लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लींत हा प्रश्न तातडीच्या चर्चेसाठीं निघाला, तेव्हां सरकारतर्फे वरील आशयाचें उत्तर देण्यांत आलें आणि संरक्षणाचे धोरणाबाबत किंचितहि फेरबदल झालेला नाहीं, असें आश्वासनहि देण्यांत आलें. सरकारच्या अलीकडील धोरणाविषयीं नापसंती दर्शव-ण्याच्या हेतूनें असेंब्लीचें कामकाज तहकूब व्हावें अशा आश-याची पुढें आलेली सूचना, वर निर्दिष्ट केलेला खुलासा व आश्वासन लक्ष्यांत घेतां, मागें घेणें तिच्या पुरस्कर्त्यास उचित वाटलें. सरकारच्या धोरणांत फरक झालेला नसून हिंदी धंद्यांस संरक्षण देण्याचे बाबतींतली त्याची उत्सुकता मुळींच कमी झालेली नाहीं तर निषेध करावयास जागा कोठें राहिली? ही विचारसरणी प्रस्तुत बाबतींत प्रभावी ठरली. लोकमत प्रदर्शित करण्याची संधी सूचनेवरच्या चर्चेनें उपलब्ध झाली आणि टारिफ बोर्डाची घटना कायम स्वरूपाची असावी व त्याचें कार्यक्षेत्र समाधानकारक असावें अशा अर्थाचा स्वतंत्र ठराव असेंब्लीपुढें येण्यास मार्ग मोकळा झाला.

जागतिक शांतता परिषद

महायुद्धाची आठवण बुजून गेल्यासारखी होऊन कांहीं राष्ट्रें शस्त्रास्त्रें सरसावूं लागलीं आहेत. युद्धाची घोर आपत्ति जगा-वर पुन्हां येऊं नये अशा हेतूनें बहुतेक प्रमुख देशांत शांततेचा पुरस्कार करणाऱ्या संस्था स्थापन झाल्या आहेत हें असल्या घातुक महत्त्वाकांक्षेच्या दृष्टीनें अभिनंदनीय आहे. विसाव्या शत-कांत कांहीं युरोपिअन राष्ट्रांच्या पुढाऱ्यांनीं कारण नसतां दंड थोपटून उभें रहावें व जणूं काय इतरांस युद्धास आव्हान द्यावें हें खेदजनक आहे. ह्या प्रवृत्तीचा वेळींच प्रतिकार होण्यास लोकमत सर्वत्र जागृत होऊन त्यानें जागतिक शांततेचा भंग होणार नाहीं अशा प्रकारचें धोरण आंखण्यास आपल्या राज्यकर्त्यांस लावलें पाहिजे. गेल्या आठवड्यांत ब्रसेल्स येथें जागतिक शांतता परि-षद भरली होती व तिला सर्व खंडांतील राष्ट्रांच्या प्रतिनिधींचा पाठिंबा मिळाला हें समाधानकारक आहे. असल्या महत्त्वाच्या जागतिक परिषदेस जर्मनी व इटली ह्या देशांचे प्रतिनिधी उप-स्थित नसणें ही गोष्ट डोळ्यांत भरण्यासारखी आहे. रशिया व जपान ह्या देशांतूनहि शांतता परिषदेस प्रतिनिधी जावे आणि वरील दोन पुढारी समजल्या जाणाऱ्या राष्ट्रांची तीमध्यें गैर-हजिरी लागावी, ह्यावरून सरळ अनुमान निघतें तें उघडच आहे. मानवी संस्कृतीचें अस्तित्व आंतरराष्ट्रीय सलोख्यावर अवलंबून असून जागतिक शांततेचा पुरस्कार जितका विस्तृतपणानें, जोरानें व संघटित रीतीनें होईल तितका तो इष्टच आहे.

सार्वजनिक हित आणि अधिकाऱ्यांचा वैयक्तिक फायदा

सरकारी नोकरींत असलेल्या माणसांनीं आपलें लक्ष सार्व-जनिक हिताकडेच सर्वस्वी दिलें पाहिजे आणि लोकांचें हित व स्वतःची सोय किंवा फायदा ह्यांमध्यें विरोध उत्पन्न होण्याचा संभव असतां असल्या भानगडींपासून दूर राहिलें पाहिजे, हा सामान्य दंडक सर्वमान्य आहे असें म्हणण्यास हरकत नाहीं. राज्यकारभाराच्या सचोटीसंबंधानें यत्किंचितहि संशय येण्यास जागा असतां कामा नये असें राज्यकर्त्यांचें धोरण असलें पाहिजे ह्याचीं उदाहरणें अलीकडे इंग्लंडमध्यें घडलीं आहेत व त्यांमध्यें जबाबदार राज्यकर्त्यांचें वर्तन अनुकरणीय व अभिनंदनीय असेंच झालें आहे, ही अत्यंत समाधानाची गोष्ट आहे. वसाहतींचे मंत्री, मि. टॉमस, ह्यांचा बादरायण संबंध, ब्रिटिश बजेटांतील कांहीं बाबींची परिस्फुटता झाली ह्या गोष्टीशीं लागण्याची शंका येतांच, प्रधानमंडळानें खास चौकशी करवली व मंत्र्यास आपल्या जागेचा राजीनामा द्यावा लागला. अशा प्रकारचें दुसरें एक उदा-हरण नुकतेंच घडलें आणि त्या प्रकरणांतहि ह्याच तऱ्हेची शिस्त ब्रिटिश मुख्य प्रधानांनीं पाळली आहे. विमान खात्याचे चिटनवीस, सर क्रिस्टोफर बुलक, ह्यांच्या मनांतून सरकारी नोकरी सोडून इंपीरिअल एअरवेज ह्या कंपनीच्या चालक मंडळांत शिरावयाचें होतें आणि टपालाच्या वहातुकी-बाबत त्या कंपनीशीं वाटाघाट चालू असतां सर क्रिस्टो-फर ह्यांनीं आपल्या खाजगी कामाविषयीं बोलणीं चालविलीं. सचोटीचा प्रश्न ह्या प्रकरणांत उद्भवत नसला तरी इंपीरिअल एअरवेज कंपनीस द्यावयाच्या मक्त्याचा विचार चालू असतां त्याशीं निकट संबंध असलेल्या सरकारी खात्यांतल्या एका अधि-काऱ्यानें वैयक्तिक हिताच्या प्रश्नांच्या वाटाघाटी करणें उचित नव्हतें असा अभिप्राय मुख्य प्रधानांनीं सदरहु प्रकरणाची चौकशी करण्यासाठी नेमलेल्या कमिटीनें दिल्यावरून सर क्रिस्टोफर ह्यास कामावरून दूर केलें असल्याचें जाहीर झालें आहे. "आपलें कर्तव्य आणि वैयक्तिक स्वार्थ ह्यांमध्यें विरोध उत्पन्न होईल अशी परिस्थिति सरकारी नोकरांनीं उत्पन्न होऊं देऊं नये आणि स्वकर्तव्यास स्वार्थाचे मानानें त्यांनीं कमी महत्त्व कधींहि देतां कामा नये" असा दंडक ब्रिटिश सरकारनें मागेंच प्रसिद्ध केला आहे. शिस्तीस उचलून धरण्याचें ब्रिटिश सरकारचें धोरण कडक असलें तरी राज्यकारभाराच्या निर्मळपणाच्या दृष्टीनें तें योग्यच ठरतें. सार्वजनिक संस्थांत काम करणाऱ्या मंड-ळींनींहि प्रस्तुत प्रकरणापासून बोध घेण्याजोगा आहे.

पालघर येथें ग्रामसुधारणा शिक्षणाचा वर्ग

पालघर तालुका शेती सुधारणा मंडळाच्या विद्यमानें चालू आठवडाभर ग्रामसुधारणा शिक्षण वर्गाचा विविध कार्यक्रम व्हाव-याचा आहे. त्याचा उद्घाटन समारंभ प्रि. भिसे ह्यांचे हस्तें गेल्या रविवारीं पालघर येथें झाला व त्या प्रसंगीं मुख्य वक्ते ह्या नात्यानें प्रो. काळे ह्यांचें भाषण झालें. शेतकरी वर्गास बोधप्रद होईल असें छोटेखानी प्रदर्शनहि ह्या निमित्तानें मांडण्यांत आलें आहे व शिशुसंगोपनाविषयींची माहिती देण्याच्या हेतूनें तद्दि-

षयक विभागाची जोड त्यास देण्यांत आली आहे. ग्रामसुधारणा शिक्षण वर्गांत सुमारें पन्नास जिज्ञासू व कार्यकर्ते, व्याख्यानद्वारा निरनिराळ्या विषयांचें ज्ञान तज्ज्ञांकडून दिलें जाईल त्याचा फायदा घेणार आहेत. विषय व व्याख्याते ह्यांची निवड उत्कृष्ट रीतीची झाली असून उद्घाटन समारंभास श्रोतृवर्ग चांगला जमला होता. श्री. स. भि. पाटील यांनीं स्वागतपर भाषण केल्यावर पालघरचे मामलतदार, मि. देसाई, ह्यांनीं तालुक्यांत निरनिराळ्या ठिकाणीं चाललेल्या ग्रामसुधारणेच्या कार्याची माहिती दिली. शेतकी खात्याचे श्री. जांभेकर ह्यांनीं वरील सर्व उपक्रमाचे बाबतींत मेहनत घेतली असून त्यांस स्थानिक पुढाऱ्यांचें सहाय होत आहे. उद्घाटन समारंभाचे वेळीं दिसून आलेला उत्साह व शिक्षण वर्गाकरितां आखलेला भरीव कार्यक्रम पहातां हा उपक्रम व्यावहारिक दृष्ट्या उपयुक्त होईल असें वाटण्यास जागा आहे.

गुरांच्या चाऱ्याचीं पिकें व कालव्याचें पाणी

अवर्षणामुळें चाऱ्याचा पुरवठा कमी होऊन जनावरांच्या खाण्याचे हाल होणार ते वांचवण्यासाठी चाऱ्याचीं पिकें काढून तो पुरवठा वाढवणें इष्ट असतें व मागील दुष्काळांच्या अनुभवावरून पहातां शक्यहि होतें. सदरहु पिकांस जरूर असलेलें पाणी सरकारी कालव्यांच्या प्रदेशांत सवलतीच्या दरानें शेतकऱ्यांस मिळाल्यास चाऱ्याचीं पिकें काढतां येतील हें लक्ष्यांत घेऊन त्या विषयींची तरतूद करण्यांत आली आहे ही आनंदाची गोष्ट आहे. अहमदनगर व नाशिक ह्या जिल्ह्यांमध्यें गोदावरी व प्रवरा ह्या नद्यांच्या कालव्यांचें पाणी दर एकरीं एक रुपया ह्या दरानें शक्य तितक्या विस्तृत प्रमाणावर पुरवण्याचें ठरलें असल्याविषयींची योजना सरकारनें जाहीर केली असून तिचा फायदा शेतकऱ्यांनीं तात्काळ घेतला पाहिजे. ही सवलत इतर कालव्यांच्या हद्दींतहि देण्याचा सरकारचा विचार आहे. जनावरें जगवण्याचे शिकस्तीचे प्रयत्न करणें अगत्याचें आहे, ह्या दृष्टीनें वरील सरकारी सवलतीची योजना स्तुत्य आहे.

विमा कायद्यांत दुरुस्ती

विम्याचे कायद्यामध्यें दुरुस्ती सुचविण्याकरितां नोव्हेंबर महिन्यांत एक कमिटीची नेमणूक करण्यांत येणार आहे, असें सरकारचे कायदामंत्री, सर नृपेंद्र सरकार, ह्यांनीं असेंब्लींत जाहीर केलें. ह्या संधीचा फायदा घेऊन विमा क्षेत्रांतील पुढारी मंडळींनीं त्यांस आवश्यक वाटत असलेल्या सुधारणांचा मसुदा तयार करण्यास सुरवात केली आहे. कांहीं दिवसांपूर्वी भरलेल्या एका सभेंत ह्या प्रश्नाचा विचार करण्यासाठी एक कमिटी नेमण्यांत आली, तीमध्यें हिंदुस्थानांतील सात प्रमुख कंपन्यांच्या प्रतिनिधींचा समावेश करण्यांत आला. हिंदुस्थानांत काम करणाऱ्या परदेशी कंपन्यांस सक्तीनें सरकारी परवाना घेण्यास लावणें, सरकारांत डिपॉझिट्स ठेवण्याची अट त्यांस लागू करणें, हिंदी कंपन्यांस संरक्षण देणें, इत्यादि प्रश्नांचा खल कमिटीनें केला असून आतां जरूर त्या दुरुस्त्यांचा समावेश केलेल्या बिलाचा एक मसुदा तयार करण्यांत येईल व सरकारकडे पाठविला जाईल.

'चहा कसा तयार करावा ?

हिंदी चहाचा प्रसार वाढविण्यासाठी इंडियन टी सेस कमिटीचे प्रयत्न चालू असतात. सदरहु कमिटीनें 'चहा कसा तयार करावा ?' ह्या नांवाचें एक पत्रक प्रसिद्ध केलें आहे. चहा पिणें चांगलें कीं तें अपायकारक आहे हा प्रश्न बाजूस ठेवला, तरी चहाच्या चहात्यांनीं योग्य तऱ्हेनें केलेलाच चहा घ्यावा, ह्याबद्दल दुमत होण्याचें कारण नाहीं. ह्या दृष्टीनें वरील पत्रकांतील माहिती उपयुक्त आहे. एक पौंड चहाच्या पत्तीचा २४० पेले चहा होतो, असें त्यांत म्हटलें आहे. चहासाठी उपयोगांत आणावयाचें पाणी ताजें व उकळतें असलें पाहिजे. तें आधी उकळलेलें अगर फार वेळ उकळत राहिलेलें असतां कामा नये. चहा करतांना अमलांत आणण्याचे सात सोपे नियम कमिटीच्या पत्रकांत दिले आहेत. ७, चर्चलेन, कलकत्ता, ह्या पत्त्यावर मागणी केली असतां हें पत्रक मिळूं शकेल.

लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लींत आर्थिक प्रश्नांवर प्रकाश

आय. सी. एस. मध्यें घेण्यांत यावयाच्या हिंदी व युरोपियन उमेदवारांमधील निम्मे-निम्मे हें प्रमाण ली कमिशननें सुचविलें व तें पार्लमेंटनें मान्य केलें होतें. १९२२ सालापासून आतांपर्यंत दिल्ली येथील परीक्षा देऊन फक्त ९४ हिंदी उमेदवार आय. सी. एस. मध्यें दाखल झाले. ह्या उलट, लंडन येथील परीक्षेंत १९४ हिंदी उमेदवार पास झाले. १९३१ नंतर एकूण ३५० (त्यांतील १७५ हिंदी व १७५ युरोपियन) उमेदवारांची भरती व्हावयास हवी होती; तथापि, वस्तुस्थिति अशी झाली आहे कीं १६२ हिंदी उमेदवारांस व फक्त ९६ युरोपियनांसच प्रवेश मिळालेला आहे. युरोपियनांची संख्या हिंदी उमेदवारांचे बरोबरीनें आणण्याकरितां त्यांच्या भरतीची नवी योजना करण्यांत आली व हिंदी विद्यार्थ्यांस दिल्लीच्या परीक्षेचा मुख्य मार्ग मोकळा ठेवण्यांत आला. ही व्यवस्था व तिच्या मुळाशीं असलेली विचारसरणी लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीस पटली नाहीं. परीक्षेमध्यें हिंदी विद्यार्थी यशस्वी होतात व युरोपियन मागें पडतात; तेव्हां लायक हिंदी उमेदवारांस बाजूला सारून नालायक युरोपियनांस आय. सी. एस. मध्यें दाखल करून घ्यावयाचें कीं काय ? असा प्रश्न चर्चेमध्यें उपस्थित करण्यांत आला व सरकारी धोरणाविषयीं नापसंती व्यक्त करणारी सूचना बहुमतानें पास झाली.

* * *

हिंदी टारिफ बोर्डाचें विसर्जन करण्यांत आलें असलें तरी त्याचा अर्थ सरकारी धोरणांत बदल झाला आहे असें समजूं नये; जरूर त्यावेळीं नव्या बोर्डाची नेमणूक करण्यांत येईल, असें आश्वासन सरकारतर्फे सर महमद झाफरुल्लाखान ह्यांनीं दिलें.

* * *

मद्रास ॲन्ड सदर्न मराठा रेल्वेच्या हिंदुस्थान सरकारशीं झालेल्या कराराची मुदत १९३७ मध्यें संपते. ही रेल्वे विकत घेण्यास सरकारास २३ कोटि रुपये लागतील. सदरहु रकम पौंडाच्या नाण्यांत ग्रेट ब्रिटनमध्यें द्यावी लागणार असल्यानें हिंदुस्थानांत तितकें कर्ज उभारून उपयोग होणार नाहीं, असें फडनवीस, सर जेम्स ग्रिग, म्हणाले.

* * *

हिंदुस्थानाविषयीं अनिष्ट कल्पना पसरवणारीं पुस्तकें व चित्रपट ह्यांस आळा बसावा ह्या दृष्टीनें राष्ट्रसंघाकडे खटपट करण्यांत यावी, ह्या सूचनेचा काळजीपूर्वक विचार करण्यांत आला व अशा प्रयत्नांचा उपयोग होणार नाहीं, असें हिंदुस्थान सरकाराप्रमाणें भारतमंत्र्यांचेंहि मत पडलें.

सहकारी बँकांचे व सोसायट्यांचे अहवाल

अर्बन को. बँक लि. कराड

	हजार रु.		हजार रु.
भाग भांडवल:	२०½	रोख व बँकांत शिल्लक:	५३
रिझर्व्ह व इतर फंड:	१७	कर्जरोखे भाग व मिळकत खरेदी:	३०¾
ठेवी:	१९३½	कर्ज येणें:	१५६

वरील बँकेच्या सभासदांची संख्या ५४० आहे. बँकेचा व्यवहार सालोसाल वाढत आहे. थकबाकीचें प्रमाण शेकडा १०·२१ इतकें पडतें, तें शेकडा १० चे वर जाऊं न देण्याचा बँकेचा प्रयत्न चालू आहे. बँकेस पांच वर्षे मुदतीनें स्थावर मिळकतींचे प्रथम तारणावर २५ हजार रुपये गुंतविण्यास परवानगी मिळालेली असून त्याप्रमाणें व्यवहारास सुरवात झालेली आहे. बँकेच्या ताळेबंदांत कर्जरोख्यांचा बाजारभाव हिशेबांत धरलेला असला तरी त्याबाबतचा स्वतंत्र फंड मजबूत करण्याकडे बँकेचें लक्ष आहे. तथापि, रोख्यांची दर्शनी अगर मूळ पडलेली किंमत, जी कमी असेल ती, ताळेबंदांत घेणें ज्यास्त इष्ट असतें हें लक्ष्यांत ठेवलें पाहिजे. अहवालाचे सालीं बँकेस ५३६२ रु. नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ७½ टक्के दरानें १,५०० रु. नफा वाटावा अशी डायरेक्टरांच्या बोर्डाची सूचना आहे. बँकेची कराड स्टेशनवर शाखा काढण्याचा बँकेचा विचार असून शाखा स्थापन झाल्यास सभासदांची सोय व बँकेचें भांडवल गुंतविण्यास सुरक्षित स्थान उपलब्ध होईल. बँकेची प्रगति धिमेपणानें व समाधानकारक होत आहे.

पूना मर्चंट्स को. बँक लि., पुणें

(वार्षिक सभा १३–९–३६)

	हजार रु.		हजार रु.
भाग भांडवल:	५४	शिल्लक: रोख व बँकांत:	४५
रिझर्व्ह व इतर फंड:	१२	इनव्हेस्टमेंट:	५
ठेवी:	२०१	कर्जे:	२३१

३० जून, १९३६ अखेर वरील बँकेचे ५७५ सभासद होते. बँकेकडील ठेवी वाढत असून संस्थेच्या वाढत्या व्यापास सोईची अशी स्वतःची इमारत असणें इष्ट वाटल्यावरून ह्याबाबत योजना आखण्याचा प्रश्न बोर्डानें हातीं घेतलेला आहे. अहवालाचे सालीं थकबाकीचें प्रमाण बरेंच समाधानकारक असून वसूल व्यवस्थित होत आहे असें दिसतें. बँकेच्या कर्जावरील व्याजाचा दर नऊ ऐवजीं आतां साडेसात टक्के करण्यांत आला असून कर्जफेडीची मुदत ३० महिन्यांची करण्यांत आली आहे. सालअखेर बँकेस ७,६५४ रु. निवळ नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ६ टक्के दरानें डिव्हिडंड देण्यासाठी ३,२४० रुपयांचा व नोकरवर्गास बोनस प्रीत्यर्थ २१५ रुपयांचा विनियोग करावा आणि उरलेली रकम रिझर्व्ह व इतर फंडांत टाकावी अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे. पूना मर्चंट्स बँक हा संस्था उपयुक्त कार्य करीत असून परिस्थिति लक्ष्यांत घेऊन चालक तिची प्रगति योग्य दिशेनें होईल अशी व्यवस्था करण्याचा प्रयत्न करीत असल्याचें अहवालावरून दिसून येतें.

म्हसवे को. सुपरवायझिंग यूनियन लि., पारोळें

वरील यूनियनला २६ सोसायट्या सामील आहेत. यूनियनमधील सोसायट्यांतून एकण १,६७,७०१ रु. इतकी थकबाकी आहे व बँकेची ५७,२५४ रु. थकबाकी आहे. अहवालाचे सालीं सात सोसायट्यांनीं सवलतीच्या धोरणाचा फायदा घेतला. वाईट सोसायट्यांस चालना देण्याचा कसून प्रयत्न करण्यांत आला. नवीन सभासद करून घेतल्यानें व कर्जे सढळपणानें दिल्यामुळें सोसायट्यांचें येणें कर्ज वाढलें असलें तरी वसुलांत सुधारणा होऊन थकबाकीचा आकडा कमी झालेला दिसत आहे. यूनियनला स्वतःची इमारत असावी, ह्यासंबंधीं खटपट चालूं आहे.

पुणें सेंट्रल को. बँक लि., पुणें

पुणें सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लि. ची १९ वी वार्षिक सभा श्री. बापूसाहेब गुप्ते यांचे अध्यक्षतेखालीं रविवार तारीख ६ सप्टेंबर, १९३६ रोजीं दुपारीं १२-३० वाजतां नूतन मराठी विद्यालयाचे असेंब्ली हॉलमध्यें भरून तींत पुढीलप्रमाणें मुख्यतः कामें झालीं. (१) सन १९३५-३६ सालचा अहवाल व ताळेबंद मंजूर करण्यांत आला. सदर सालांत संस्थेस सुमारें ३१,३०० रु. नफा झाला. वरील नफ्यापैकीं गंगाजळी व इतर फंडांत नियमाप्रमाणें जरूर ती रक्कम ठेवल्यानंतर शिल्लक राहिलेल्या नफ्यांतून भागीदारांना दरसाल दर शेकडा ६ टक्के प्रमाणें फायदा वाटण्याचें ठरलें. (२) गरीब शेतकऱ्यांस बँकेचे फायदे त्यांस बँकेचे भाग खरेदी करण्याची ऐपत नसल्यानें आजवर घेतां येत नसत. ही अडचण लक्षांत घेऊन यापुढें मामुली प्रवेश फी घेऊन लायख इसमांस सभासदत्वाचे कांहीं ठराविक हक्क उपभोगण्याची संधि मिळावी अशा दृष्टीनें बँकेच्या नियमांत जरूर त्या दुरुस्त्या करण्यांत आल्या. त्याचप्रमाणें, बोर्डावर निवडून येणारे डायरेक्टर हे थकबाकीदार असतां कामा नयेत अगर थकबाकीदार संस्थेचे प्रतिनिधी असतां कामा नयेत अशा प्रकारचा दंडक यापुढें घालण्यांत आला. (३) पुढील सालासाठी डायरेक्टरांची निवडणूक झाली. बोर्डाचे अध्यक्ष म्हणून श्री. धों. कृ. ऊर्फ धोंडूमामा साठे यांची व उपाध्यक्षाचे जागेवर डॉ. ढमढेरे यांची निवडणूक झाली. (४) सन १९३६–३७ सालासाठी हिशेबतपासनीस म्हणून रा. गो. द. आपटे, बी. ए., जी. डी. ए, आर. ए., यांची ६०० रु. वर निवडणूक करण्यांत आली.

राजवाडे पीपल्स को. बँक लि., धुळें

(वार्षिक सभा: १३–९–३६)

	हजार रु.		हजार रु.
भाग भांडवल:	३७½	शिल्लक: रोख व बँकांत:	११३
ठेवी:	२८१	कर्ज व ओव्हरड्राफ्ट:	१९५
रिझर्व्ह फंड:	३	सरकारी रोखे:	२२
निवळ नफा:	४¼		
	३३६½		३३६½

एका विशिष्ट ध्येयानें प्रेरित होऊन स्थापन केलेल्या ह्या बँकेची प्रगति समाधानकारक होत आहे. अहवालाचे सालअखेर सभासदांची संख्या १,३७२ झाली असून ठेवींतहि वाढ झालेली आहे. एकूण १ लक्ष १६ हजार रुपये एवढी रकम दरमहाच्या परतफेडीनें कर्जाऊ दिलेली आहे. शेकडा पांचप्रमाणें कर्ज-फेड करणें सुद्धां बऱ्याच लोकांना जड जातें, अशी अहवालांत नोंद आहे. चालू सालीं एकूण नफ्याची रकम ४,३११ रु. होते, त्यांतून भागीदारांस ७½ टक्के दरानें डिव्हिडंड मिळणार आहे. राजवाडे संशोधन मंडळास बँकेच्या नफ्यांतून रकम द्यावयाची असते. सार्वजनिक कार्यास सहाय करण्याच्या हेतूनें स्थापन झालेली ही संस्था फलदायी झाली आहे व त्याबद्दल तिचें अभिनंदन करणें जरूर आहे.

पूर्व खानदेश जि. को. लँड मॉर्गेज बँक लि., जळगांव

(वार्षिक सभा: १५-९-३६).

वरील बँक उघडण्याचा समारंभ ता. २९।८।३५ रोजीं मुंबई इलाख्याचे गव्हर्नर, लॉर्ड ब्रेबोर्न, ह्यांचे हस्तें होऊन बँकेच्या प्रत्यक्ष कामास ता. १-९-३५ रोजीं सुरवात झाली. बँकेकडे एकूण २१, ११५ रुपये शेअर भांवडल जमा झालें असून आतांपर्यंत १९ सभासदांस २९, १५० रुपये जुन्या कर्जांच्या फेडीसाठी देण्यांत आले आहेत. अहवालाचे सालांत नाहीं, तरी बँकेच्या कामास प्रत्यक्ष सुरवात झाल्यापासून एका वर्षांत, सुमारें ५० हजार रुपये कर्ज वाटण्यांत येईल. ही परिस्थिति समाधानकारक आहे. सावकारांस प्रत्यक्ष रकमा देतांना २९, १५० रुपयांत ८, १६३ रुपयांची सूट मिळवून देण्यांत आली. ह्यांत झालेला शेतकऱ्यांचा फायदा लक्षांत ठेवण्यासारखा आहे. सालअखेर बँकेला २५० रुपये तोटा आला असला तरी तो अपरिहार्यच होता. ह्या बँकेनें प्रांतिक बँकेकडे शिफारस केलेल्या कर्जाच्या अर्जांपैकीं एकहि प्रकरण सदोष म्हणून अद्याप परत पाठविण्यांत आलेलें नाहीं, ह्यावरून बँकेच्या दक्षतेची कल्पना येईल. कर्जाचे हप्ते वक्तशीर मिळण्यावर बँकेचें यश अवलंबून आहे ह्या गोष्टीचा अहवालांत निर्देश करण्यांत आलेला आहे. बँकेची प्रगति उत्तेजनकारक आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाहीं.

कळवण सहकारी वृत्त

१. मुंबई. प्रॉ. को. बँकेच्या कळवण शाखेंत दुष्काळनिवारणार्थ सभा श्री. रावबहादुर वंडेकर, जे. पी., एम. एल. सी. व डायरेक्टर, मुं. प्रॉ. को. बँक यांनीं बोलावली होती. सदर सभेंत शाखा कमिटी मेंबर, यूनियनपंच, सहकारी खात्याचे स्थानिक अधिकारी वगैरे मंडळी प्रामुख्यानें हजर होती. सभेंत दुष्काळनिवारणार्थ तालुक्याचे परिस्थितीनुसार तीन भाग करून त्या त्या भागाकरितां दुष्काळनिवारणार्थ कमिटी व त्यांवर एक सेंट्रल कमिटी नेमण्यांत येऊन सदर कमिटीचे सेक्रेटरी, सुपरवायझर व बँक इन्स्पेक्टर यांना नेमण्यांत आलें आहे. या सभेनें दुष्काळ कमिटीस कामें आंखून दिलीं आहेत.

२. पाळे खुर्द सोसायटीची जनरल सभा तारीख १९-८-३६ रोजीं झाली. बँक इन्स्पेक्टरनें सहकारितेबद्दल माहिती दिली व शेती सुधारणा कमिटी नेमण्यांत आली.

३ निवाणे सोसायटीची वार्षिक साधारण सभा बागलाणचे सुप्रसिद्ध श्री. धर्मा पाटील, सुपरवायझिंग युनियनचे प्रेसिडेंट, सटाणा, यांचे अध्यक्षतेखाली तारीख २२-८-३६ रोजीं भरली. मेंबरांस साक्षर करण्यासाठी सोसायटीमार्फत नफ्यांतून रात्रीची शाळा काढण्याचें ठरलें असून त्यासाठी २० रु. राखून ठेवले. शेती सुधारणा कमिटी निवडण्यांत आली. कमाल मर्यादा पत्रकें तीन वर्षांनीं करण्याबद्दलचा ठराव पास झाला.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचें
सरकारी मान्यतेचें
झारापकर टेलरिंग अँड कटिंग कॉलेज
माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे २

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०
कडून
हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक
नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खातें	सोनें विक्री खातें ५ तोळे व १० तोळे लगडी
चालू खातें	सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खातें
विमा खातें	
त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खातें	एक्झिक्यूटर आणि ट्रस्टी खातें

सविस्तर माहितीकरितां पत्रव्यवहार कराः—
स्वदेशप्रेमी लोकांनीं स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणें हें त्यांचें कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणें हेंच आमचें ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकानें घ्यावा.
सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

धी बँक ऑफ इंडिया लि.
[स्थापना— ७ सप्टेंबर १९०६]

उभारलेलें भांडवल	रु. २,००,००,०००
वसूल झालेलें भांडवल	रु. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड	रु. १,०४,००,०००

मुख्य कचेरी—ओरिएण्टल बिल्डिंग्ज, मुंबई
शाखा—बुलियन एक्सचेंज (शेख मेमन स्ट्रीट, मुंबई), वांद्रें (मुंबईनजीक), मलबार हिल (मुंबई), काळबादेवी (मुंबई), अहमदाबाद, अहमदाबाद-स्टेशन शाखा, कलकत्ता, कलकत्ता-बडाबझार, पुणें, पुणें शहर, राजकोट, सुरत, नागपूर सिटी.
लंडन एजन्ट्स—धी वेस्टमिन्स्टर बँक लिमिटेड.
चालू ठेवीवरील व्याजाचा दर
जानेवारी ते डिसेंबर अखेर दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या चालू ठेवीवर शेंकडा १ टक्का व्याज दिलें जाईल; परंतु एक लाखावरील रकमेच्या चालू ठेवीवर स्पेशल व्याजाची आकारणी केली जाईल. सहामाही अखेर व्याजाची रक्कम ५ रु. इतकी असल्याशिवाय व्याज दिलें जाणार नाहीं. कायम, थोडक्या मुदतीच्या व सेव्हिंग बँकेकडील ठेवी सुद्धां आम्ही ठेवून घेतों; व त्यांवर व्याजाची योग्य आकारणी करतों; विशेष माहिती व नियम वगैरे अर्जानें मागवावेत.
शिवाय ट्रस्टी या नात्यानें इतर जीं कामें करावयाचीं तीं करावीं लागल्यास तींसुद्धां ही बँक करते. नियमांची माहिती अर्जानें मागवावी. शिवाय, सर्व प्रकारचे बँकेचे व्यवहार या बँकेमार्फत केले जातात.
एजंटः— टी. आर. लालवाणी.

S. B. JOSHI & Co.
ENGINEERS & CONTRACTORS
41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-११
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१—३
५% (१९३९-४४) लोन	१०९—०
४½% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-१२
४% १९६०—७०	११५—९
४% १९४३	१११—८
३½% बिनमुदत	९९-१०¼
३½% १९४७—५०	१०७-१४
२¾% १९४८—५२	१०१—३

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१११—८
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीनें परत फेड)	१००—८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	११०-१२
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बाँड (७०वर्षें मुदत)	११०—८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३–६३) ...	११२—४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२५—०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकीं ५०रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३१—८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकीं ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१११—८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकीं २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३४—०
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३६—४
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३५—८

रेल्वेज

दौंड—बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४¾%)	१०६—८
पाचोरा—जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४½%)	९९—०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९¾%)	९०५—०

वीज

बॉंबे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५५—५
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४५—०
पुणें इलेक्ट्रिक् (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२५८-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५½%)	१६३६—४
टाटा पॉवर (१,०००रु. प्रेफरन्स, डिव्हि.७½%)	१६२०—०

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९८-१२
टाटा आयर्न (१०० रु. दु. प्रेफरन्स, २२रु. ८ आ.)	१६५—४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१८५—४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७२६—४

ज्यू लोकांची संख्या

जगांतील ज्यू लोकांची एकूण संख्या १ कोटि ६३ लक्ष, म्हणजे जगाच्या लोकसंख्येचे मानानें शेकडा ¾ टक्के आहे. देशाच्या लोकवस्तीशीं ज्यू लोकांच्या संख्येचें प्रमाण पोलंड देशांत सर्वांत जास्त आहे.

गणेशचतुर्थीस प्रसिद्ध होणार !

पुरुषार्थाचा गणेशांक (भाग २ रा)

या अंकांत गणपतीसंबंधींचें वैदिक, पौराणिक व महाराष्ट्रीय साधुसन्तांचें सर्व लिखाण सोपपत्तिक येणार असून शिवाय उत्तर व दक्षिण हिन्दुस्थानांत संशोधकांस ज्या प्राचीन गणेशमूर्ति आढळल्या आहेत, त्यांचीं विशेष माहितीसह सुचक छायाचित्रें देणार आहों. किं. २ रु. पण **वर्गणीचे ३ रु. म. ऑ. नें पाठविणारांस हा अंक वर्गणींतच मिळेल.**

गणेशांक भाग १ ला किं. २ रु.; पण चालू ग्राहकांस हा अंक फक्त १ रु. स देऊं. तरी वाचकांनीं रजिस्ट्रेशनखर्चासह एकंदर ४०३ रु. पाठवावे. म्हणजे दोन्ही विशेषांक रजिस्टरनें पाठवूं. प्रत्येक हिन्दूच्या घरीं हे अंक असले पाहिजेत.

व्यवस्थापक पुरुषार्थ, औंध, (जि. सातारा).

PUBLIC WORKS DEPARTMENT.

Sealed tenders on B-2 forms will be received by the Undersigned in his office at Thana upto 2 P. M. (S. T.) on 21st september 1936, for the following works and will be opened on the same day there.

Name of work.	Estimated cost.
(1) Improving Dharamtar Campoli road.	Rs. 63,260/-
(2) Constructing a three stage landing at Dharamtar (Alibag side).	„ 27,679/-

2/- Blank forms with specification can be had on payment of Rs. 3/-for each work on any working day during office hours except the day on which tenders are to be received.

3/- Each tender should be accompanied by a chalan of Rs. 1,500/- and Rs. 800/- for first and second work respectively as earnest money paid into any Government Treasury or the Reserve Bank of India without which no tender will be considered. The balance of Rs. 1,500/- and Rs. 800/- on account of Security Deposit will be deducted at 5% from bills.

4/- The Superintending Engineer, Northern Circle, Bombay, for the 1st work and the Executive Engineer, Thana Division, for second work do not bind themselves to accept any or the lowest tender and no reason for acceptance or rejection of any tender will be given.

Thana
1st September 1936.

B. K. BOSE.
Executive Engineer,
Thana Division.

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.

रे पेपर मिल, मुंढवा, पुणें. पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करीत होतों, आणि महाराष्ट्रांतील कागदाचा धंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये?

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हांस कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्त्यावर चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणें. अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

" दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें "

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनीः—

कॉमनवेल्थ विमा कंपनी लि., पुणें.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातींतील विम्यास ३७॥ रु. } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला दर हजारीं त्रैवार्षिक नफा { हयातीनंतर विम्यास ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

" अर्थ " ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपीं व व्यावहारिक उपयुक्तेचीं पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय झालें आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला, पुणें ४.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS
Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

शास्त्रशुद्ध पायावर काम करणारी, महाराष्ट्राची प्रमुख प्राव्हिडंट विमा कं.

दि हिंद बेनिफिट सोसायटी लि.

च्या लोकप्रिय प्रपंच पॉलिसीकरितां प्रचारक पाहिजेत.

माहितीसाठीं लिहा.

किताब बिल्डिंग, बुधवार, पुणें. सेक्रेटरी.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

'अर्थ' ग्रन्थमाला

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

हें पत्र पुणें, पेठ भांबुर्डा घ. नं. ९३६।३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनीं छापिलें, व रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनीं 'दुर्गाधिवास,' भांबुर्डा, घ. नं. ९२४/१३, पुणें शहर, येथें प्रसिद्ध केलें.